

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:GENEL KURUL
KARAR

İBRAHİM MUHAMMED ALİ BAŞVURUSU

Başvuru Numarası : 2025/10406

Karar Tarihi : 8/7/2025

Başkan : Kadir ÖZKAYA
Başkanvekili : Hasan Tahsin GÖKCAN
Başkanvekili : Basri BAĞCI
Üyeler : Engin YILDIRIM
Rıdvan GÜLEÇ
Recai AKYEL
Yusuf Şevki HAKYEMEZ
Yıldız SEFERİNOĞLU
Selahaddin MENTEŞ
İrfan FİDAN
Kenan YAŞAR
Muhterem İNCE
Yılmaz AKÇİL
Ömer ÇINAR
Metin KIRATLI
Raportör : Merve ARSLANTÜRK
Murat İlter DEVECİ
Başvurucu : İbrahim Muhammed ALİ
Vekili : Av. Veysel EFE

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru; geri gönderme merkezindeki tutulma koşullarının düzeltilmesini sağlayabilecek idari veya yargısal bir yolun bulunmaması nedeniyle kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının, sınır dışı etme kararı nedeniyle kötü muamele yasağının, idari gözetim kararının hukuka aykırı olması ve tutma nedeninin bildirilmemesi nedeniyle de kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 27/2/2025 tarihinde yapılmıştır. Komisyon, adli yardım talebinin kabulüne ve başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar vermiştir.

3. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüşünü bildirmiştir. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanda bulunmuştur.

4. İkinci Bölüm 25/6/2025 tarihli toplantıda başvurunun Genel Kurul tarafından incelenmesine karar vermiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

5. Başvuru formu ve ekleri ile Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla erişilen belgelere göre ilgili olaylar özetle şöyledir:

6. Başvurucu 1994 doğumlu bir erkek olup Irak Cumhuriyeti vatandaşıdır ve iddiasına göre 17/1/2017 tarihinde uluslararası koruma başvurusunda bulunmuştur.

7. Düzensiz göçle mücadele için 20/1/2025 tarihinde jandarma tarafından Mardin'de önleyici kolluk faaliyeti kapsamında yapılan kimlik kontrolünde hakkındaki G-87 (genel güvenlik) kodu nedeniyle arandığı anlaşılan başvuru, saat 13.30 sıralarında yakalanmıştır. Jandarmanın INTERPOL (Uluslararası Adli Polis Teşkilatı) sorgusu için Mardin Emniyet Müdürlüğünün ilgili birimiyle yaptığı yazışmaya verilen cevapta “*Bu şahıs ile ilgili olarak İnterpol-Europol Daire Başkanlığı ... nolu telefonlarla irtibat kurunuz.*” uyarısı yer alınca uyarıda belirtilen telefon numarası aranmış ve isim benzerliği nedeniyle sistemin uyarı verdiği, başvuru ile ilgili olarak bir kaydın bulunmadığı öğrenilmiştir. Sonrasında başvuru, Mardin Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğüne teslim edilmiştir.

8. Aynı gün Mardin Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğüne başvurunun 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 54. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (d) bendi uyarınca sınır dışı edilmesine, aynı Kanun’un 57. maddesinin (2) numaralı fıkrası gereğince altı ay süreyle idari gözetim altına alınmasına karar verilmiştir. Sözü edilen iki karar için başvurunun anlayabileceği dilde (Arapça) tebliğ formları aynı gün hazırlanmış ancak başvuru formları imzalamaktan imtina etmiştir. Formlara göre anılan kararların birer örneği başvurucuya verilmiştir. İdari gözetim kararının tebliğiyle ilgili formda kararı veren makam, başvurunun sınır dışı etme kararı nedeniyle altı ay süreyle geri gönderme merkezinde barındırılacağı, karara karşı sulh ceza hâkimliğine başvurulabileceği, talebi hâlinde avukatlık hizmeti sağlanması için başvurunun Mardin Barosu ile iletişim kurmasının sağlanacağı ve aleyhine yapılacak başvurunun idari gözetimi durdurmayacağı belirtilmiştir. Sınır dışı etme kararının tebliğiyle ilgili formda da kararı veren makam, sınır dışı etme kararının hangi norma dayandığı, bu karara karşı hangi sürede nereye başvurulabileceği, dava açılmasının sınır dışı etme işlemini durduracağı ve talebi hâlinde avukatlık hizmeti sağlanması için başvurunun Mardin Barosu ile iletişim kurmasının sağlanacağı ifade edilmiştir.

9. Başvurucu, hakkında tesis edilen sınır dışı etme ve idari gözetim kararlarının ardından saat 20.52 sıralarında Şanlıurfa Geri Gönderme Merkezine sevk edilmiştir. Şanlıurfa Göç İdaresi Müdürlüğünün 21/1/2025 tarihli kararıyla idari gözetim kararının gerekçeleri ortadan kalkmadığından idari gözetimin devamına karar verilmiştir. Bu kararın başvurucuya tebliğ edilmesi için düzenlenen forma göre karar tercüman aracılığıyla başvurucuya tefhim edilmiş ancak başvuru formu imzalamaktan imtina etmiştir. Formda idari gözetimle ilgili değerlendirmeyi yapan birim, sınır dışı etme kararı ile idari gözetimin devamına ilişkin kararın tarih ve sayısı, idari gözetim kararının gerekçelerinin ortadan kalkmaması nedeniyle idari gözetimin devamına karar verildiği belirtilmiştir.

10. Başvurucu, idari gözetim kararının devamı yönünde tesis edilen karara karşı sulh ceza hâkimliği nezdinde itiraz yoluna başvurmuştur. Yaptığı itirazda başvurucu; idari gözetim kararının hukuka aykırı olduğunu, kararın gerekçesinin usulüne uygun olarak kendisine veya vekiline bildirilmediğini, kararda kararı veren makam, kararın dayandığı kanuni neden, kararın tarih ve sayısı ile karara karşı nereye başvurulabileceği hususlarının belirtilmediğini, kararın içeriğinin de kendisine anlatılmadığını ileri sürmüştür. Ayrıca Sünni olması nedeniyle sınır dışı edilmesi hâlinde kötü muameleye maruz kalacağını ve ölüm cezasıyla cezalandırılacağını öne sürmüştür. Son olarak 20/1/2025 tarihinden itibaren yeterli havalandırma imkânından yoksun, güneş görmeyen, kalabalık ve hijyen açısından yetersiz odalarda barındırıldığını belirterek idari gözetime son verilmesini ve serbest bırakılmasını talep etmiştir.

11. Başvurucunun itirazı Şanlıurfa 2. Sulh Ceza Hâkimliğince (Hâkimlik) 28/1/2025 tarihinde kesin olarak reddedilmiştir. Kararda başvurucu hakkında verilen sınır dışı etme kararının iptal edildiğine ilişkin bir bilgi ve belgenin sunulmadığı, başvurucu hakkında Mardin Cumhuriyet Başsavcılığınca silahlı terör örgütüne üye olma suçundan soruşturma yürütüldüğü ve G-87 tahdit kodu bulunduğu ifade edilmiştir.

12. Başvurucu, anılan kararı 28/1/2025 tarihinde öğrendikten sonra süresinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

13. Şanlıurfa Göç İdaresi 21/5/2025 tarihinde idari gözetimin devamına karar vermiştir.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

1. İlgili Mevzuat

14. 6458 sayılı Kanun'un "Geri gönderme yasağı" başlıklı 4. maddesi şöyledir:

"(1) Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez."

15. 6458 sayılı Kanun'un "Sınır dışı etme kararı" başlıklı 53. maddesi şöyledir:

"(1) Sınır dışı etme kararı, Genel Müdürlüğün talimatı üzerine veya resen valiliklerce alınır."

(2) Karar, gerekçeleriyle birlikte hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancı, bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kendisi veya yasal temsilcisi, kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirilir."

(3) Yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde idare mahkemesine başvurabilir. Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu bildirir. Mahkemeye yapılan başvurularda savunmanın verilmesi veya savunma verme süresinin geçmesiyle dosya

tekemmül etmiş sayılır. Davacının gösterdiği adrese tebligat yapılamaması halinde, 2577 sayılı Kanunun 26 ncı maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen süre iki ay olarak uygulanır. Duruşma yapılması mahkemenin takdirine bağlıdır. Başvurular dosyanın tekemmülünden veya ara karar ya da duruşma yapılması gereken hâllerde bunların tamamlanmasından itibaren on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. Yabancıların rızası saklı kalmak kaydıyla, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilmez.”

16. 6458 sayılı Kanun’un “Sınır dışı etme kararı alınacaklar” başlıklı 54. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

“(1) Aşağıda sayılan yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınır:

...

d) Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar

...”

17. 6458 sayılı Kanun’un “Sınır dışı etme kararı alınmayacaklar” başlıklı 55. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

“(1) 54 üncü madde kapsamında olsalar dahi, aşağıdaki yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınmaz:

a) Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar

...”

18. 6458 sayılı Kanun’un “Sınır dışı etmek üzere idari gözetim ve süresi” başlıklı 57. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

“(1) 54 üncü madde kapsamındaki yabancılar, kolluk tarafından yakalanmaları hâlinde, haklarında karar verilmek üzere derhâl valiliğe bildirilir. Bu kişilerden, sınır dışı etme kararı alınması gerektiği değerlendirilenler hakkında, sınır dışı etme kararı valilik tarafından alınır. Değerlendirme ve karar süresi kırk sekiz saati geçemez.

(2) (Değişik:6/12/2019-7196/77 md.) Hakkında sınır dışı etme kararı alınanlardan; kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye’ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye’den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında valilik tarafından idari gözetim kararı alınır ya da 57/A maddesi uyarınca idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilir. Hakkında idari gözetim kararı alınan yabancılar, yakalamayı yapan kolluk birimince geri gönderme merkezlerine kırk sekiz saat içinde götürülür.

(3) Geri gönderme merkezlerindeki idari gözetim süresi altı ayı geçemez. Ancak bu süre, sınır dışı etme işlemlerinin yabancıların iş birliği yapmaması veya ülkesiyle ilgili doğru bilgi ya da belgeleri vermemesi nedeniyle tamamlanamaması hâlinde, en fazla altı ay daha uzatılabilir.

(4) (Değişik:6/12/2019-7196/77 md.) İdari gözetimin devamında zaruret olup olmadığı, valilik tarafından her ay düzenli olarak değerlendirilir. Gerek görüldüğünde, otuz günlük süre beklenmez. İdari gözetimin devamında zaruret görülmeyen yabancılar için idari gözetim derhâl sonlandırılır. Bu yabancılar, 57/A maddesi uyarınca idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilir.

(5) İdari gözetim kararı, idari gözetim süresinin uzatılması ve her ay düzenli olarak yapılan değerlendirmelerin sonuçları, gerekçesiyle birlikte yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Aynı zamanda, idari gözetim altına alınan kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa, kendisi veya yasal temsilcisi kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirilir.

(6) İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim kararına karşı sulh ceza hâkimine başvurabilir. Başvuru idari gözetimi durdurmaz. Dilekçenin idareye verilmesi hâlinde, dilekçe yetkili sulh ceza hâkimine derhâl ulaştırılır. Sulh ceza hâkimi incelemeyi beş gün içinde sonuçlandırır. Sulh ceza hâkiminin kararı kesindir. İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla yeniden sulh ceza hâkimine başvurabilir.

(7) İdari gözetim işlemine karşı yargı yoluna başvuranlardan, avukatlık ücretlerini karşılama imkânı bulunmayanlara, talepleri hâlinde 19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu hükümlerine göre avukatlık hizmeti sağlanır.

...

19. 6458 sayılı Kanun'un "İdari gözetime alternatif yükümlülükler" başlıklı 57/A maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

"57 nci maddenin ikinci fıkrasında sayılan yabancılar ya da idari gözetimi sonlandırılan yabancılar aşağıdaki idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilebilir:

- a) Belirli adreste ikamet etme
- b) Bildirimde bulunma
- c) Aile temelli geri dönüş
- ç) Geri dönüş danışmanlığı
- d) Kamu yararına hizmetlerde gönüllülük esasıyla görev alma
- e) Teminat
- f) Elektronik izleme"

20. 6458 sayılı Kanun'un "Geri gönderme merkezleri" başlıklı 58. maddesi şöyledir:

"(1) İdari gözetime alınan yabancılar, geri gönderme merkezlerinde tutulurlar.

(2) Geri gönderme merkezleri Bakanlık tarafından işletilir. Bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yaparak bu merkezleri işlettirebilir.

(3) Geri gönderme merkezlerinin kurulması, yönetimi, işletilmesi, devri, denetimi ve sınır dışı edilmek amacıyla idari gözetimde bulunan yabancıların geri gönderme merkezlerine nakil işlemleriyle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.”

21. 22/4/2014 tarihli ve 28980 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşletirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik’te (Yönetmelik) Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne bağlı kabul ve barınma merkezleri ile geri gönderme merkezlerinin kurulması, yönetimi, işletilmesi, işletirilmesi, işletirilmeye ilişkin protokol esasları, bu merkezlerde verilecek hizmetlerin çeşit ve niteliği, denetimi, kurumlar arası iş birliği, çalışanların görev ve sorumluluklarıyla mali konulara ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. Yönetmelik’in “Merkezlerin denetimi” başlıklı 16. maddesinde;

i. Merkezlerin bağlı oldukları il müdürlüğü tarafından sürekli, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce (Genel Müdürlük) her yıl, İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığınca (Teftiş Kurulu) üç yılda bir denetlenmesi, valiliklerin her zaman İçişleri Bakanlığından denetim yapılmasını talep edebilmeleri,

ii. Genel Müdürlükte merkezlerin denetimiyle ilgili olarak bir komisyon oluşturulması, komisyonun çalışma usul ve esaslarının Genel Müdürlük tarafından ayrıca belirlenmesi,

iii. İl ve ilçe insan hakları komisyonlarının düzenleyecekleri raporların denetimlerde öncelikle dikkate alınması, raporlarda dile getirilen hususlarla ilgili yapılanların ilgili komisyonlara ve Genel Müdürlüğe bildirilmesi,

iv. Protokolle işlettirilen merkezlerin denetiminde genel hükümler yanında protokol hükümlerine uyulup uyulmadığının da denetlenmesi,

v. İl müdürlüğü ve Teftiş Kurulu tarafından düzenlenen denetim raporlarının bir örneğinin Genel Müdürlüğe gönderilmesi,

vi. Denetim raporlarında tespit edilen eksiklik ve aksaklıkların giderilmesinden il müdürü ve merkez müdürünün sorumlu olması öngörülmüştür. Ne var ki ne bu madde ne de Yönetmelik’in başka bir maddesi, tutulma koşullarıyla ilgili bir şikâyet söz konusu olduğunda şikâyetin hangi makam tarafından hangi usule göre inceleneceği, tutulma koşullarının ulusal ve uluslararası ölçütlere uygun olmadığının tespit edilmesi hâlinde ise bu koşulların nasıl düzeltileceği konusunda bir düzenleme içermektedir.

2. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Raporu

22. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun (TİHEK) beş çalışanı, 26/2/2024-27/2/2024 tarihlerinde Şanlıurfa Geri Gönderme Merkezini habersiz olarak ziyaret etmiştir. Bu ziyaret hakkında düzenlenen, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun 6/11/2024 tarihli ve 2024/1156 sayılı kararıyla oybirliğiyle kabul edilen 2024/68 sayılı raporda başka hususlar yanında şunlar da yer almıştır:

i. Ziyaret tarihinde Geri Gönderme Merkezinde 775 yabancı bulunmaktadır.

ii. Geri Gönderme Merkezine günlük yabancı giriş ve çıkış sayısının ortalama 10-15 civarında olduğu ancak özellikle Şanhurfa'ya uzak illerden getirilmesi gereken yabancılara toplu olarak getirildiği, bu nedenle Geri Gönderme Merkezine günlük yabancı giriş ve çıkış sayısının 100'ü bulabildiği beyan edilmiştir.

iii. Geri Gönderme Merkezine kabulü yapılan yabancılara odalarına yerleşmeden önce tutanak karşılığında hijyen ve nevresim setleri verildiği ifade edilmiştir. Ziyaret heyeti tarafından tutanak çizelgesi incelenmiş; eşyaların yabancılara teslim edildiği tarih, saat ve teslim edilen eşyaların içeriğinin tutanaklarda mevcut olduğu, tutanakların yabancılar tarafından da imzalandığı görülmüştür. İncelenen tutanaklardan hijyen setinin sabun, şampuan, diş macunu, diş fırçası, tuvalet kâğıdı ve deterjandan, nevresim setinin ise havlu, nevresim takımı, yastık ve battaniyeden oluştuğu anlaşılmıştır. Ziyaret heyeti tarafından yatakhanelerde yapılan incelemeler sırasında yabancılara verilen sabun ve şampuan miktarının yetersiz olduğu, bu nedenle yabancılara kişisel temizliklerini sağlamakta sorun yaşadığı anlaşılmıştır.

iv. Görüşme yapılan yabancılar tarafından ziyaret tarihinden önce Geri Gönderme Merkezinde barınan yabancı sayısının Geri Gönderme Merkezinin kapasitesinin çok üzerinde olduğu, yabancılara çoğunun başka geri gönderme merkezlerine sevk edildiği ifade edilmiştir. Ziyaret heyeti tarafından konuya ilişkin tutanaklar incelenmiş, ziyaretten bir gün önce 25/2/2024 tarihinde 178 yabancının Harran ve Erzurum Geri Gönderme Merkezlerine sevk edildiği, ayrıca son bir ay içinde 959 yabancının başka geri gönderme merkezlerine sevk edildiği anlaşılmıştır.

v. Merkezdeki yatakhanelerde 8 ve 6 kişilik odalar hâlinde toplam 77 oda vardır. Odaların toplam kapasitesi 523 kişidir.

vi. Odalarda üç veya dört ranza tipi yatak ve ortak kullanıma açık metal dolapların yer aldığı, bazı odalarda ise Geri Gönderme Merkezinde kapasite üstünde yabancı barındırılması nedeniyle yabancılara yere konulan yataklarda yattığı görülmüştür.

vii. Odalarda doğal ışık kaynağı olarak iki pencere olup pencerelerde demir parmaklıklar olduğu ve odaların havalandırması ile doğal ışığının yeterli olduğu görülmüştür.

viii. Ziyaret heyeti tarafından yatakhanelerde yapılan incelemeler sırasında bazı odaların tuvalet ve banyo bölümlerindeki lambaların bozuk, bazı odaların banyo bölümündeki duş başlıklarının da kırık olduğu görülmüştür.

ix. Geri Gönderme Merkezinde kapasite üstünde yabancı barındırılması sebebiyle spor odalarının yatakhaneye çevrildiği görülmüştür.

x. Geri Gönderme Merkezinde her yatakhane yabancılara kişisel kıyafetlerini yıkayabilmeleri için çamaşır makinesi bulunmakta olup bazı çamaşır makinelerinin çalışmadığı, bu nedenle yabancılara kişisel kıyafetlerini odalarında

Merkez İdaresi tarafından kendilerine temin edilen kovada çamaşır deterjanı ile yıkadığı ve odalarda kurutma amacıyla ip bulundurulması yasaklandığı için çamaşırları pencere, dolap kapağı ve ranza üzerine sererek kuruttukları görülmüştür.

xi. Geri Gönderme Merkezinde yemekhane girişlerinde duvara monte edilmiş dilek/şikâyet kutuları olduğu görülmüştür. Yabancılar, yapılan görüşmelerde yatakhanelerde kalem ve kâğıt kullanmalarının yasak olduğunu, bu nedenle söz konusu dilek ve şikâyet kutularını kullanamadıklarını dile getirmiştir.

xii. Geri Gönderme Merkezinde kadın ve erkek yabancılar için ayrı iki yemekhane bulunmaktadır. Yemekhaneler aynı anda 464 yabancıya yemek servisi yapılabilecek kapasitededir.

xiii. Geri Gönderme Merkezinde bir gıda mühendisi görev yapmaktadır. Yemekler yabancılar gıda mühendisinin denetim ve gözetimi altında verilmekte olup aylık yemek listesinin öncelikle yüklenici firma tarafından taslak biçiminde hazırlandığı, bu listenin ise gıda mühendisi ve Geri Gönderme Merkezi müdürü tarafından incelenip onaylandıktan sonra nihai hâle geldiği belirtilmiştir. Gıda mühendisi tarafından taslak olarak hazırlanan liste üzerinde değişiklik yapabildiği, bir kişinin günlük olarak alması gereken kalori ihtiyacının gözetildiği, et yemeğinin haftada üç gün, baklagillerin dört gün yemek listesinde olmasına özen gösterildiği ifade edilmiştir.

xiv. Görüşme yapılan yabancılar, sürekli aynı yemeklerin çıktığını, yemeklerin lezzetli olmadığını, patlıcan, bulgur gibi besinlerden memnun olmadıklarını dile getirmiştir. Bunun üzerine ziyaret heyeti tarafından aylık yemek listeleri incelenmiş, her öğün dört çeşit yemek verildiği ve yemeklerin farklı olduğu görülmüştür. Ziyaret tarihinde öğle yemekleri Geri Gönderme Merkezinde yenilmiş, yenen yemeklerin çeşidi, lezzeti ve doyuruculuğu ziyaret heyeti tarafından yeterli bulunmuştur.

xv. Geri Gönderme Merkezinde toplam 280 çeşit ürün satılan iki kantin bulunmakta olup kantinler hafta içi her gün mesai saatlerinde hizmet vermektedir. Kantinde satışa konulan ürünlerin tarihlerinin ve kalite kontrollerinin Geri Gönderme Merkezinde görev yapan gıda mühendisinin gözetim ve denetimi altında yapıldığı ifade edilmiştir. Buna ek olarak görüşme yapılan yabancıların kantinde sabun, şampuan gibi hijyen ürünlerinin satılmadığını belirtmesi üzerine ziyaret heyeti tarafından yapılan incelemede kantinde sabun, diş macunu, tüy dökücü losyon gibi ürünlerin satıldığı ancak şampuan olmadığı görülmüştür. Şampuanın yabancılar tarafından içilebileceği, bu nedenle kantinde satılmadığı Geri Gönderme Merkezi idaresince ifade edilmiştir.

xvi. Görevli personelin yabancılar her öğünde 500 ml pet şişe su verdiği, bunun haricinde yabancıların kantinden de pet şişe su temin edebildiği ifade edilmiştir.

xvii. Geri Gönderme Merkezinin revir biriminde Şanlıurfa İl Sağlık Müdürlüğü'nün görevlendirdiği bir hekim ve dört hemşire görev yapmaktadır. Görevli personel, bir hekim ve bir hemşirenin her gün 08.00-17.00 saatleri arasında, üç hemşirenin ise vardiya usulü çalıştığı bilgisini vermiştir.

xviii. Geri Gönderme Merkezi idaresinin revir biriminde yapılan muayenenin ardından gerekli görmesi hâlinde yabancıların hastaneye götürüldüğü bilgisi verilmiştir. Ziyaret heyeti yabancıların hastaneye sevk işlemleri ile ilgili belgeleri incelemiş, belgelerde yabancılar ait kimlik bilgileri ile sevk talebi edilen hastane bilgilerinin mevcut olduğu görülmüştür. Revir biriminde 2024 yılı içinde ziyaret tarihine kadar olan sürede 674 muayene işlemi, 100 hastaneye sevk işlemi ve 187 reçete yazım işlemi yapılmıştır.

xix. Acil durumlarda ilk müdahalenin Geri Gönderme Merkezinde görevli sağlık personeli tarafından yapıldığı, karşılaşılabilecek her durum için gerekli sağlık ekipmanının Merkezde bulundurulduğu ifade edilmiştir. Ayrıca gerekli görülen durumlarda 112 Acil Çağrı Merkezi aranarak yabancıların hastaneye götürüldüğü, Geri Gönderme Merkezine 3 km mesafede hastane olduğu, ambulansın yaklaşık beş dakika içinde Merkeze ulaştığı bilgisi verilmiştir.

xx. Ziyaret heyeti tarafından yapılan incelemeler neticesinde revir biriminde tansiyon aleti, ateş ölçer, glukometre, oksijen tüpü, sedye ve otoklav bulunduğu, acil durum çantasında gerekli malzemelerin mevcut olduğu görülmüştür.

xxi. Görevli personelce yabancılar ait şahsi sağlık dosyası tutulmadığı, geri gönderme merkezi revir takip defterine işlenen muayene bilgilerinin aynı zamanda elektronik ortama aktarıldığı ve yapılan muayenelerin elektronik ortamdan yabancıların isimleri aratılarak takip edildiği ifade edilmiştir. Ziyaret heyetince elektronik ortama aktarılan muayene bilgileri incelenmiş; yabancıların sağlık şikâyetine ilişkin bilgilerin elektronik ortama aktarılmadığı ve yabancıların ismi ile yapılan aramalarda sorun yaşandığı, bu nedenle yabancılar ait şahsi muayene öyküsüne ilişkin doğru veri elde edilemediği anlaşılmıştır.

xxii. Geri Gönderme Merkezi idaresi talep edilmesi hâlinde yabancılar kıyafet yardımı yapıldığını ifade etmiş, bu husus görüşme yapılan yabancılar tarafından da doğrulanmıştır.

xxiii. Geri Gönderme Merkezinde bodrum katta kapalı spor salonu bulunmakta olup Şanlıurfa'da yaşanan sel nedeniyle salonun zarar gördüğü ve ziyaret tarihinde kullanıma açık olmadığı görülmüştür.

xxiv. Kadın ve erkek yabancılar için iki ayrı havalandırma bahçesi bulunmakta olup söz konusu bahçeler aynı zamanda sportif faaliyetler için kullanılmaktadır. Görevli personel tarafından yabancıların kahvaltı, öğle yemeği ve akşam yemeği sonrasında günlük bir saat olacak şekilde havalandırma hakkında yararlanabildiği ifade edilmiştir. Ziyaret heyeti tarafından kamera kayıtlarında yapılan inceleme neticesinde bu husus doğrulanmış, yabancıların günde üç defa olmak üzere yemeklerini yemelerinin ardından yaklaşık bir saat havalandırma alanına çıktıkları görülmüştür.

B. Uluslararası Hukuk

1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin İlgili Maddeleri

23. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme/AİHS) "İşkence yasağı" başlıklı 3. maddesi şöyledir:

“Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.”

24. Sözleşme’nin “Özgürlük ve güvenlik hakkı” başlıklı 5. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

“Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

...

f) Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;

2. Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur.

...

4. Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

...”

25. Sözleşme’nin “Etkili başvuru hakkı” başlıklı 13. maddesi şöyledir:

“Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir.”

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı

26. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) yabancıların idari gözetim altında tutulduğu merkezlerdeki koşulların Sözleşme’nin 3. maddesini ihlal ettiğine ilişkin şikâyetleri titizlikle incelemektedir. AİHM’e göre Sözleşme’nin 3. maddesinin kapsamına girebilmesi için tutulma koşulları nedeniyle maruz kalınan acı ve küçük düşürücü durum, her hâlükârda özgürlükten yoksun bırakmanın kaçınılmaz olarak gerektirdiğinin ötesine geçmemelidir. Devletlerin tutulma koşullarıyla ilgili pozitif yükümlülüğü, özgürlüğünden mahrum bırakılanların insan onuruna uygun koşullarda tutulmasını sağlamak ve tutmanın uygulanış şeklinin kaçınılmaz sıkıntı düzeyini aşan yoğunlukta bir acı veya aşağılanmaya yol açmamasını temin etmektir. Bu bağlamda devletler tutulan kişinin sağlığı ve esenliğini de uygun şekilde güvence altına almalıdır (*Khlaifia ve diğerleri/İtalya* [BD], B. No: 16483/12, 15/12/2016 § 160).

27. AİHM, idari gözetim altındaki yabancıların genellikle suç isnadı olmaksızın tutulduğunu ve çoğu zaman zulüm veya şiddetten kaçmış kişiler olduğunu hatırlatarak tutulma koşullarının bu hassas duruma uygun olması gerektiğini vurgulamaktadır. Tutulma koşullarının uygun olup olmadığını değerlendirirken AİHM, kural olarak ceza infaz kurumu koşullarıyla ilgili içtihadında geliştirdiği ölçütleri esas alır (*Khlaifia ve*

diğerleri/İtalya, §§ 161-169; belirtilen ilkelerin kabulüne veya gözaltı merkezlerinde tutulan yabancılara uygulanmasına ilişkin diğer kararlar için aynı kararda bkz. §§ 170-177; ceza infaz kurumundaki tutulma koşullarıyla ilgili AİHM ölçütleri için bkz. *Cengiz Yetgin* [GK], B. No: 2019/39068, 14/6/2023, §§ 25-37).

28. AİHM'e göre Sözleşme'nin 13. maddesi, Sözleşme'deki hak ve özgürlüklerin özünün ulusal düzeyde uygulanmasını sağlayacak bir hukuk yolunun mevcudiyetini güvence altına almaktadır. Dolayısıyla bu maddenin etkisi, Sözleşme kapsamındaki tartışılabilir (savunulabilir) bir şikâyetin özünü ele alacak ve uygun bir çözüm sağlayacak bir iç hukuk yolunun sağlanmasını gerektirir. Bu hukuk yolu, hukuken olduğu kadar uygulamada da etkili olmalıdır ancak bu etkililik ilgili kişi için olumlu bir sonucun kesinliğine bağlı değildir (birçok karar arasından bkz. *M.S.S./Belçika ve Yunanistan* [BD], B. No: 30696/09, 21/1/2011, §§ 288, 289).

29. Sözleşme'nin 13. maddesi kapsamındaki yükümlülüğün kapsamı, Sözleşme kapsamındaki şikâyetin niteliğine bağlıdır. İnsanlık dışı veya aşağılayıcı tutulma koşullarına ilişkin 3. madde kapsamındaki şikâyetlerle ilgili olarak iki tür telafi mümkündür: bu koşulların iyileştirilmesi ve bu koşullar nedeniyle uğranılan zararın tazmini. Dolayısıyla bu tür koşullarda tutulan bir kişi için devam eden ihlali hızla sona erdirebilecek bir hukuk yolu çok değerlidir ve 3. maddedeki yasağın koruduğu hakka atfedilen özel önem gözönüne alındığında gerçekten de vazgeçilmezdir. Bununla birlikte söz konusu kişi, serbest bırakıldığı veya 3. maddenin gerekliliklerini karşılayan koşullara yerleştirildiği için bahsi geçen koşullar sona erdiğinde hâlihazırda gerçekleşmiş olan herhangi bir ihlal için tazminat hakkına sahip olmalıdır. Başka bir deyişle bu alanda önleyici ve telafi edici hukuk yollarının etkili sayılabilmesi için birbirlerini tamamlayıcı nitelikte olmaları gerekmektedir (*Ananyev ve diğerleri/Rusya*, B. No: 42525/07 ve 60800/08, 10/1/2012, §§ 96-98).

30. Sözleşme'nin 13. maddesinde atıfta bulunulan makamın adli bir makam olması gerekmemektedir. Bununla birlikte bir makamın sahip olduğu yetkiler ve usul güvenceleri, önündeki hukuk yolunun etkili olup olmadığının belirlenmesiyle ilgilidir. Örneğin idari bir makam nezdinde tutulma koşullarına ilişkin önleyici bir hukuk yolunun etkili olabilmesi için bu makamın ceza infaz sisteminden sorumlu makamlardan bağımsız olması, tutulanların şikâyetlerinin incelenmesine etkili katılımını sağlaması, şikâyetleri hızlı ve özenli bir şekilde ele alması, bu şikâyetlerin altında yatan sorunları ortadan kaldırmak için geniş bir hukuki araç yelpazesine sahip olması ve bağlayıcı ve uygulanabilir kararlar alabilmesi gerekir. Bu tür bir hukuk yolu aynı zamanda makul ölçüde kısa bir süre içinde rahatlatma sağlayabilmelidir (*Neshkov ve diğerleri/Bulgaristan*, B. No: 36925/10..., 27/1/2015, §§ 182, 183).

31. İster adli ister idari olsun tutulma koşullarına ilişkin telafi edici çözümlere ilişkin olarak iddia sahibine yüklenen ispat yükü aşırı olmamalıdır. Tutulanlardan ilk bakışta bir dava açmaları ve itiraz edilen koşulların ayrıntılı bir tarifi, tanık ifadeleri veya ceza infaz kurumlarına veya denetim organlarına yapılan şikâyetler ve bu makamlardan gelen cevaplar gibi kolayca erişilebilecek kanıtlar sunmaları istenebilir ancak daha sonra iddiaları yürütmek yetkililere düşer. Ayrıca tazminat taleplerinin incelenmesine ilişkin usul kuralları, makul süre şartı da dâhil olmak üzere Sözleşme'nin 6. maddesinde yer alan hakkaniyet ilkesine uygun olmalı ve masraflara ilişkin kurallar, talebinin haklı olduğu durumlarda tutulana aşırı bir yük getirmemelidir. Son olarak talep sahiplerinin belirli görevlilerin hukuka aykırı davranışlarda bulunduğunu kanıtlamaları gerekmemelidir. Kötü tutulma koşulları mutlaka görevlilerin hatalarından kaynaklanmamakta, genellikle daha geniş kapsamlı faktörlerin ürünü olmaktadır (*Neshkov ve diğerleri/Bulgaristan*, § 184).

32. Davaya bakan yerel makam ya da mahkeme, ilgili kişinin tutulduğu ya da tutulmakta olduğu koşullarla ilgili olarak Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğini özü itibarıyla ya da açıkça tespit ederse uygun bir telafi kararı vermelidir. Telafi edici çözümler bağlamında maddi tazminat, insanlık dışı veya aşağılayıcı koşullarda tutulan ve bu yönde bir başvuruda bulunan mevcut veya eski herhangi bir tutulan için erişilebilir olmalıdır. Koşulların Sözleşme'nin 3. maddesinin gerekliliklerini karşılamadığına dair bir bulgu, mağdur kişiye manevi zarar verdiğine dair güçlü bir karineye yol açar. Hukuk yolunun işleyişini düzenleyen ulusal kurallar ve uygulamalar, tazminatın verilmesini davacının duygusal sıkıntı şeklinde manevi zararın varlığını haricî delillerle kanıtlayabilmesine bağlı kılmamalı; bu karinenin varlığını yansıtmalıdır (*Neshkov ve diğerleri/Bulgaristan*, §§ 188, 190).

33. Ulusal düzeyde incelenmesi gereken şikâyetin Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında olduğu davalarda davaya bakan ulusal makam veya mahkeme, bu maddenin ihlali anlamına geldiği iddia edilen eylem veya ihmalleri, AİHM'in içtihadında ortaya koyduğu ilke ve ölçütler doğrultusunda incelemelidir. Dolayısıyla tutulma koşullarına ilişkin bir iç hukuk yolunun etkili olabilmesi için davaya bakan makam veya mahkeme, Sözleşme'nin 3. maddesi uyarınca AİHM'in içtihadında ortaya konan ilgili ilkelere uygun olarak davayı ele almalıdır. Önemli olan görünüşten ziyade durumun gerçekliği olduğundan yerel kararlarda bu maddeye sadece atıfta bulunulması yeterli değildir (*Neshkov ve diğerleri/Bulgaristan*, §§ 185-187).

34. *Kunshugarov/Türkiye* (B. No: 60811/15 ve 54512/17, 14/1/2025) kararının ilgili kısmı şöyledir:

“...

136. *Hükümet*, yukarıda 79. paragrafta belirtilen, başvurunun bu kısmının [Kumkapı Geri Gönderme Merkezindeki tutulma koşulları nedeniyle Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiği iddiasıyla ilgili kısmın] *Sözleşme'nin 35 § 1 maddesi anlamında iç hukuk yollarının tüketilmemesi nedeniyle reddedilmesi gerektiği yönündeki itirazını yinelemiştir. Akabinde, 26 Şubat 2021 tarihli görüşlerinde, Mahkemenin dikkatini, Anayasa Mahkemesinin, başvuruçunun kötü olduğu iddia edilen tutulma koşullarına ilişkin şikâyetlerini, başvuranın mevcut idari hukuk yollarını tüketmediği gerekçesiyle kabul edilemez ilan eden kararına çekmişlerdir (bkz. yukarıdaki 34. ve 39. paragraflar).*

137. *Başvurucu*, tutulma koşullarına ilişkin şikâyetlerini ele alabilecek etkili bir hukuk yolu bulunmadığını ileri sürerek Hükümetin argümanına itiraz etmiştir.

138. *Mahkeme*, *Z.K. ve Diğerleri/Türkiye ((dec.), no. 60831/15, §§ 41-49, 7 Kasım 2017)* davasında, *Anayasa Mahkemesine yapılan bir bireysel başvurunun, geri gönderme merkezindeki tutulma koşullarına ilişkin 3. madde kapsamındaki şikâyetler için etkili bir hukuk yolu sağlama kapasitesine sahip olduğunu kabul ettiğini ve bu nedenle Mahkemeye başvuru yapılmadan önce bu hukuk yolunun tüketilmesi gerektiğine karar verdiğini yineler.*

139. Aynı zamanda *Mahkeme*, yalnızca etkili hukuk yollarının tüketilmesi gerektiğini yinelemektedir (bkz. *Neshkov ve Diğerleri/Bulgaristan*, no. 36925/10 ve 5 diğerleri, §§ 186-90, 27 Ocak 2015; ve *İlerde ve Diğerleri/Türkiye*, no. 35614/19 ve 10 diğerleri, § 150, 5 Aralık 2023). İnsanlık dışı veya aşağılayıcı tutulma koşullarına ilişkin 3. madde kapsamındaki şikâyetlerle ilgili olarak, iki tür telafi mümkündür: (a) tutulmanın maddi koşullarında bir iyileşme sağlayabilecek önleyici bir telafi ve (b) yetersiz tutulma koşulları

nedeniyle çekilen acılar için yeterli telafi biçimleri olarak maddi tazminat ve bazı durumlarda cezada indirim imkânı sunan telafi edici bir telafi (bkz. Ulemek/Hırvatistan, no. 21613/16, § 74, 31 Ekim 2019). Bir başvurunun 3. maddeyi ihlal eden koşullarda tutulması hâlinde, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleyle maruz kalmama hakkının devam eden ihlaline son verebilecek bir iç hukuk yolu en yüksek değere sahiptir. Bununla birlikte, başvurunun yetersiz koşullara maruz kaldığı tesisten ayrıldıktan sonra, hâlihazırda gerçekleşmiş olan ihlal için tazminat alma hakkına sahip olmalıdır (bkz. Sergey Babushkin/Rusya, no. 5993/08, § 40, 28 Kasım 2013 ve G.B. ve Diğerleri/Türkiye, no. 4633/15, § 129, 17 Ekim 2019).

140. Mevcut davada Mahkeme, başvurunun Kumkapı Geri Gönderme Merkezinde iki ayrı dönemde - yani 4-19 Kasım 2015 ve 31 Aralık 2015-12 Temmuz 2016 tarihleri arasında - alıkonulduğunu kaydederek (bkz. yukarıdaki 28, 31 ve 37. paragraflar). Mahkeme ayrıca, başvurunun bu şikâyetlerle ilgili olarak Anayasa Mahkemesine başvurusunu 18 Mart 2016 tarihinde, yani idari gözetim altında tutulduğu sırada yaptığını gözlemlemektedir. Bu nedenle, başvurunun, tutulduğu iddia edilen kabul edilemez koşullardan derhal kurtulmayı (sadece bir tazminat kararının aksine) talep ettiğinden şüphe edilemez. Başvurunun Anayasa Mahkemesine yaptığı başvuruya rağmen, başvuru dört ay daha Kumkapı Geri Gönderme Merkezinde tutulmaya devam etmiştir. Nihayetinde 12 Temmuz 2016 tarihinde Kumkapı Geri Gönderme Merkezinden nakledilmiş olmasına rağmen, Anayasa Mahkemesi konuyla ilgili kararını ancak yaklaşık üç yıl sonra, 17 Nisan 2019 tarihinde vermiştir. Bu nedenle, mevcut davanın koşulları göz önüne alındığında, Mahkeme, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunma yolunun, kabul edilemez tutulma koşullarından derhal kurtulmayı sağlayabilecek önleyici bir hukuk yolu sağlamadığını tespit etmekten başka bir şey yapamaz (karşılaştırınız G.B. ve Diğerleri, yukarıda anılan, § 130, ve Kargakis/Yunanistan, no. 27025/13, §§ 81-84, 14 Ocak 2021). Buna göre Mahkeme, Hükûmetin mevcut iç hukuk yollarının tüketilmediği yönündeki iddiasını reddetmektedir.

...

35. Sözleşme'nin 5. maddesine ilişkin AIHM içtihadı yönünden bkz. Şekip Karkur [2. B.], B. No: 2020/7458, 2/6/2020, §§ 28-33.

V. İNCELEME VE GEREKÇE

36. Anayasa Mahkemesinin 8/7/2025 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Tutulma Koşulları Yönünden Kötü Muamele Yasağıyla Bağlantılı Olarak Etkili Başvuru Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

37. Başvurucu, Şanhurfa Geri Gönderme Merkezinde insan onuruna yakışmayan koşullarda tutulduğunu ve bu konuda başvurabileceği adli veya idari bir yol bulunmadığını belirterek kötü muamele yasağı ile etkili başvuru hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Tutulma koşullarıyla ilgili olarak başvuru; çalışırken yakalandığı sırada üzerinde iş kıyafetlerinin olduğunu, on gün bu kirli kıyafetleri giymek zorunda kaldığını, duş alma imkânlarının kısıtlı olduğunu ve temizlik ile ilgili koşullara uyulmadığından sürekli hastalandığını iddia etmiştir. Başvurucu ayrıca koşulların çok kalabalık olduğunu, uyuşturucu madde bağımlısı kişilerle kaldığı için kendisini güvende hissetmediğini ve temel gıda maddeleri pahalı olduğundan yeterli şekilde beslenemediğini öne sürmüştür.

38. Bakanlık görüşünde; başvurunun kabul edilebilirlik şartlarını karşılaması hâlinde başvurunun kötü muamele yasağı kapsamındaki iddialarının Anayasa'nın 17. maddesi çerçevesinde ve ilgili içtihatlar ışığında değerlendirilmesi gerektiği bildirilmiştir.

39. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanında başvuru formundaki iddialarını yineleyip tutulduğu odanın doğal ışık ve temiz havadan yoksun olduğunu, sekiz kişilik olmasına rağmen odada 15-16 kişinin tutulduğunu iddia etmiştir. Başvurucu; ayrıca yatak, battaniye ve temizlik malzemesi gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmadığını, zamanında ve yeterli ölçüde sağlık hizmeti sağlanmadığını öne sürmüştür. Başvurucu son olarak tutulma koşullarının denetlenmediğini ileri sürmüştür.

2. Değerlendirme

40. Anayasa'nın devletin kötü muamele yasağı kapsamındaki pozitif yükümlülüklerinin kaynağını teşkil eden "Devletin temel amaç ve görevleri" başlıklı 5. maddesi ve "Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı" başlıklı 17. maddesinin ilgili kısımları ile "Temel hak ve hürriyetlerin korunması" başlıklı 40. maddesi şöyledir:

"Madde 5:

Devletin temel amaç ve görevleri, ... kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

Madde 17:

Herkes, ... maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

...

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.

...

Madde 40:

Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/16 md.) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır."

41. Başvurucu, hem Şanlıurfa Geri Gönderme Merkezindeki tutulma koşullarından hem de şikâyet ettiği tutulma koşullarının düzeltilmesini sağlamak için başvurabileceği idari veya yargısal bir yolun bulunmamasından yakınmıştır. İncelemenin kapsamının ve bu bağlamda başvurunun her iki şikâyetinin de incelenip incelenmeyeceğinin tespiti için

öncelikle özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin tutulma koşullarının Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasını ihlal edip etmediğinin değerlendirilmesinde dikkate alınan ilkelerin ortaya konulması gerekir.

42. İnsan onurunun korunması amacıyla Anayasa'nın 17. maddesinin ilk fıkrasında maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkı güvence altına alınmış; aynı maddenin üçüncü fıkrasıyla da kişilere işkence ve eziyet yapılması, kişilerin *insan haysiyetiyle bağdaşmayan* bir cezaya veya muameleye tabi tutulması yasaklanmıştır. Bu yasak için herhangi bir istisnanın kabul edilmemesi ve Anayasa'nın 15. maddesinde savaş, seferberlik veya olağanüstü hâllerde de maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamayacağını ifade edilmesi yasağın mutlak niteliğini ortaya koymaktadır (*Cezmi Demir ve diğerleri* [1. B.], B. No: 2013/293, 17/7/2014, § 80; *Ali Rıza Özer ve diğerleri* [GK], B. No: 2013/3924, 6/1/2015, §§ 72, 74; *K.K.* [GK], B. No: 2020/34532, 29/5/2024, § 26).

43. Anılan yasak kapsamında kalan hususlar, ceza infaz kurumu gibi kişilerin özgürlüğünden yoksun bırakıldıkları yerlerde farklı şekillerde tezahür edebilir. Bunlar idarenin ve görevlilerinin kasıtlı davranışlarından kaynaklanabileceği gibi idari hatalar veya yetersiz kaynaklar sebebiyle de ortaya çıkabilir (*Turan Günana* [1. B.], B. No: 2013/3550, 19/11/2014, § 37).

44. Anayasa'nın 17. maddesi, haklarındaki sınır dışı işlemleri yürütülürken geri gönderme merkezlerinde barındırılan yabancıların tutulma koşullarının da insan onuruna yakışır bir şekilde olmasını koruma altına alır. Bu nedenle sözü edilen yabancılar sınır dışı işlemlerinin yürütülmesi amacıyla özgürlükten mahrum kalmalarının doğal sonucu olan kaçınılmaz elem seviyesinden daha fazla sıkıntı veya eziyet çekecekleri bir duruma sokulmamalıdır. Ayrıca bu kişilerin sağlık ve esenlikleri yeterli bir şekilde güvence altına alınmalı ve bu kişilere gerekli duydukları tıbbi yardım sağlanmalıdır (ceza infaz kurumunda tutulan tutuklu ve hükümlüler yönünden yapılan aynı yöndeki değerlendirme için bkz. *Turan Günana*, § 39).

45. Bir muamelenin Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasının kapsamına girebilmesi, asgari bir ağırlık derecesine ulaşmasına bağlıdır. Geri gönderme merkezindeki tutulma koşullarının bahsi geçen asgari ağırlık eşiğine ulaşıp ulaşmadığı konusunda yapılacak değerlendirmede tutulma süresi, açık havada egzersiz yapma olanakları, koşulların neden olduğu fiziksel ve psikolojik etkiler, bazı durumlarda yabancıların yaşı, cinsiyeti, sağlığı ve davanın tüm koşulları gibi birçok faktörün önemli rol oynadığı belirtilmelidir. Bunlarla birlikte tutulma koşullarının kötü muamele oluşturup oluşturmadığı belirlenirken kişisel alan faktörünün temel bir unsur olarak dikkate alınması gerektiği vurgulanmalıdır (bazı değişikliklerle birlikte bkz. *K.A.* [GK], B. No: 2014/13044, 11/11/2015, §§ 93, 96).

46. Anayasa Mahkemesi bahsi geçen *K.A.* kararında AİHM'in mahpusların tutulma koşullarıyla ilgili ilke ve ölçütlerini ifade ettikten sonra mahpuslar açısından kabul edilen standardın gözetim altında tutulan yabancılar açısından evleviyetle geçerli olduğunu açıklamıştır (anılan kararda bkz. § 98). Dolayısıyla geri gönderme merkezlerindeki koşulların kötü muamele yasağını ihlal edip etmediği konusunda yapılacak değerlendirmede Anayasa Mahkemesinin mahpuslarının tutulma koşullarının değerlendirilmesinde esas aldığı ölçütler nazara alınmalıdır. Buna göre;

i. Aşırı kalabalıklaşma ve buna bağlı oluşan kişisel alan eksikliğine ilişkin şikâyetlerin incelenmesinde dikkate alınacak temel ilkeler *Levent Cantekin* ([GK], B. No: 2019/34408, 9/10/2024, §§ 33, 34) kararında ortaya konmuştur. Sözü edilen ilkelere göre çok kişilik koğuşlarda odalarda bir kişi için yüzey alanı en az 3 m² olmalıdır. Bir kişi için olan yüzey alanının hesaplanmasında banyo ve tuvalet alanı ile havalandırma bahçesi yaşam alanına dâhil edilmese de mobilyaların kapladığı alan hesaplamaya dâhil edilir. Çok kişilik koğuşlarda bir kişi için yüzey alanı 3 m²'den az ise ya da her tutulan için ayrı bir uyku yeri yoksa veya koğuşun genel yüzeyi tutulan kişilerin mobilyalar arasında serbestçe hareket etmesine izin vermiyor ise tutulma koşullarının kötü muamele yasağını ihlal ettiği yönünde *güçlü bir karine* oluşur. Bu karine ancak üç unsurun bir arada bulunması durumunda ortadan kaldırılabılır. İlk unsur asgari kişisel alanın 3 m²'nin altına düşmesinin *kısa süreli, küçük çaplı ve ara sıra* olmasıdır. İkinci unsur bu tür azalmaların koğuş dışı yeterli dolaşım özgürlüğü ve yeterli koğuş dışı etkinliklerle desteklenmesidir. Son unsur kişilerin genel olarak uygun nitelikte olan ve tutulma koşullarını ağırlaştırıcı başka bir unsur taşımayan bir tesiste tutulmasıdır.

ii. Tutulu kişilerin 3 m² ile 4 m² arasında kişisel alana sahip olduğu hâllerde alan faktörü, tutulma koşullarının yeterliliğinin değerlendirilmesinde önemlidir ve bu durumun uygunsuz tutulma koşullarının diğer yönleriyle birleşmesi hâlinde kötü muamele yasağı ihlal edilmiş olur. Tutulu kişilerin daha fazla kişisel alana sahip olmaları nedeniyle kişisel alana ilişkin herhangi bir sorunun ortaya çıkmadığı durumlarda ise tutulma koşullarının yeterliliği konusunda tutulma koşullarının diğer yönleri değerlendirilmelidir. Tutulma koşullarının diğer yönleri arasında temel sıhhi ve hijyen gereklerine uygunluk, tuvalet ve banyonun mahrem kullanılması, açık hava egzersizine, doğal ışık veya havaya erişim, havalandırma ve ısıtma sistemlerinin yeterliliği yer alır. Belirtilen koşullar altında tutulmanın süresi de dikkate alınmalıdır (*Levent Cantekin*, § 35).

iii. Alan standardına uysa bile dar ama uzun veya alçak tavanlı koğuşların istenen standardı sağlayamayacağı, duvarlar arasında minimum 200 cm, taban ve tavan arasında 250 cm mesafe olması şartının aranacağı belirtilmelidir. Ayrıca birden fazla tutulan kişinin barındırıldığı her koğuşta en az bir banyo ve tuvalet olmalı, bu alanlar koğuştan tamamen bölünmüş (tavana kadar) bir alanda bulunmalıdır (*Cengiz Yetgin* [GK], B. No: 2019/39068, 14/6/2023, § 59).

iv. Tutulu her kişiye düzenli biçimde muhafaza edeceği ayrı bir yatak ile yatağını temiz tutması için gerekli sıklıkta değiştirebileceği ayrı ve uygun bir yatak takımı sağlanmalıdır. Bu bakımdan tutulu bir kişinin bir yatağı aynı anda başkasıyla kullanmak, nöbetleşe olarak paylaşmak veya yataksız zeminde uyumak zorunda bırakılmasının kabul edilemez olduğu değerlendirilmektedir (*Cengiz Yetgin*, § 62).

v. Tutulma süresinin kısıllığı, tutulu kişinin yetersiz tutulma koşulları nedeniyle maruz kaldığı ızdırabın veya aşağılanmanın ciddiyetinin değerlendirilmesinde ilgili bir faktör olsa da bu süre -tek başına- şikâyet edilen muameleyi -diğer unsurların söz konusu hükmün kapsamına sokmak için yeterli olması hâlinde- otomatik olarak kötü muamele yasağı kapsamından çıkarmaz. Ağır derecedeki olumsuz tutulma koşulları kısa süreli olsa bile ihlal sonucunu değiştirmeyecektir (*Cengiz Yetgin*, § 65).

vi. Tutulu kişilerin makul ölçüde geniş ve mümkün olduğunda kötü hava koşullarından korunma sağlanan açık hava tesisinde en az bir saat egzersiz yapmasına izin verilmelidir. Bunun dışında sözü edilen kişilerin daha geniş bir koğuş dışı aktivite programının parçası olması tercih edilmektedir. İlgili uluslararası standartlara göre bu kişiler, günün makul bir bölümünü koğuşlarının dışında çeşitli amaçlara yönelik faaliyetlerle (çalışma, eğlence, eğitim) meşgul olarak geçirebilmelidir (*Cengiz Yetgin*, § 66, bazı değişikliklerle birlikte bkz. *K.A.*, § 98).

vii. Çeşitli amaçlarla pencerelere metal panjurlar veya eğimli plakalar yerleştirilmesi tutulu kişilerin doğal ışığa erişimini engelleyeceği gibi bir durumun koğuşa temiz hava girmesini önleyerek hastalıkların ortaya çıkmasına veya yayılmasına elverişli koşulların oluşmasına neden olacağı muhtemeldir. Bununla birlikte tutulu bir kişinin tutulduğu sürede ciddi solunum yolu hastalığı teşhisi konulduğu ve hastalığa kaldığı tesiste tutulması aşamasında yakalandığı tespit edilse de (tedavi gördüğü veya tamamen iyileştiği gözönüne alınarak) havalandırma, ısıtma, aydınlatma veya sağlık koşullarının kendi başına kötü muamele kavramını haklı çıkarmayacağı da belirtilmelidir. Panjurların olumsuz etkisi, havalandırma sisteminin ve suni aydınlatmanın sağlanması durumunda tek başına kötü muamele yasağının ihlali için aranan asgari ağırlık eşiğine ulaşmayacaktır. Yine de bu hususlar aşırı kalabalığın ve alan yetersizliğinin odak faktörüne ek olarak başvuru tutulma koşullarının kötü muamele yasağı bakımından tolere edilen eşğin ötesine geçtiğini göstermek için önemlidir (*Cengiz Yetgin*, § 67).

viii. Koğuş içindeki banyo ve tuvalet alanlarının hem hijyen açısından hem de mahremiyet açısından yaşam alanından tamamen ayrılması gereklidir. Haftada bir defadan fazla duş imkânı sunulmaması uygun vücut hijyeninin sağlanması için yeterli olmayacaktır. Gerekli sağlık önlemleri kemirgen, pire, bit, tahtakurusu ve diğer haşarat istilasına karşı önlemleri içermelidir (*Cengiz Yetgin*, § 68).

47. Başvurucunun tutulduğu Şanlıurfa Geri Gönderme Merkezindeki koşulların anılan ölçütler çerçevesinde incelenenbilmesine imkân veren bilgi ve belge başvuru dosyasında bulunmamaktadır. Bu nedenle başvuru tutulma koşulları yönünden kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddiasının incelenenbilmesi mümkün değildir. Öte yandan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun 6/11/2024 tarihli ve 2024/1156 sayılı kararıyla oybirliğiyle kabul edilen 2024/68 sayılı raporundaki bir kısım tespit (bkz. § 22/iii, iv, v, vi, ix, x, xv) dikkate alındığında başvuru tutulma koşullarına ilişkin bazı şikâyetlerinin bütünü temelsiz olmadığı, bir başka ifadeyle sözü edilen iddiaların tartışılabilir (savunulabilir, değerlendirmeye değer) nitelikte oldukları anlaşılmıştır. Bu durumda yapılacak inceleme kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkıyla sınırlı olacaktır (etkili başvuru hakkından inceleme için bağlantı kurulan hak, özgürlük ya da yasağın savunulabilir olmasının şart olduğuna dair kararlar için birçok karar arasından bkz. *Cengiz Kahraman ve Kenan Özyürek* [1. B.], B. No: 2013/8137, 20/4/2016, § 73; *Sıtkı Güngör* [2. B.], B. No: 2013/5617, 21/4/2016).

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

48. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan tutulma koşulları yönünden kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Esas Yönünden

i. Genel İlkeler

49. Anayasa'nın 40. maddesinde güvence altına alınan etkili başvuru hakkı anayasal bir hakkının ihlal edildiğini ileri süren herkese hakkın niteliğine uygun olarak iddialarını inceletebileceği makul, erişilebilir, ihlalin gerçekleşmesini veya sürmesini engellemeye ya da sonuçlarını ortadan kaldırmaya (yeterli giderim sağlamaya) elverişli idari ve yargısal yollara başvuruda bulunabilme imkânı sağlar. Bunun için sözü edilen başvuru yollarının sadece hukuken mevcut bulunması yeterli olmayıp uygulamada da etkili olması, bir başka ifadeyle kişilere başarı şansı sunması gerekir. Bununla birlikte bir başvuru yolunun gerek hukuken gerekse uygulamada genel anlamda etkili olması, somut olay bakımından etkili başvuru hakkına ilişkin bir müdahale bulunup bulunmadığının değerlendirilmesini engellemez (*K.A.*, §§ 69, 70; *Yusuf Ahmed Abdelazim Elsayad* [2. B.], B. No: 2016/5604, 24/5/2018, §§ 60, 61). Ayrıca etkili başvuru hakkı bakımından inceleme yapılabilmesi kural olarak Anayasa'da teminat altına alınan ve ihlal edildiği yönündeki hakkın, özgürlüğün ya da yasağın ihlal edildiğine önceden karar verilmesi şartına bağlı değildir (*Abdullah Yaşa* [GK], B. No: 2015/12486, 5/11/2020, § 64).

50. Etkili başvuru hakkının kişilere sağladığı güvencenin kapsamı ihlal iddiasına konu hakkın, özgürlüğün veya yasağın niteliğine göre değişir. Tutulma koşullarının Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağını ihlal ettiği iddiası yönünden kişilere sağlanması gereken başvuru yolu ancak ihlali önleyip koşulları düzeltme ve aynı zamanda tamamlayıcı bir unsur olarak ihlalden zarar görenlere makul bir tazmin imkânı sunma niteliğini haizse etkilidir. Sadece tazmin yollarının varlığı, bu tür muamelelere maruz kalan kişilere yapılanların kısmen/zımnen meşrulaştırıldığı şeklinde değerlendirilebilir ve devletin, tutulma koşullarını Anayasa'nın güvence altına aldığı standartlara yükseltme yükümlülüğünü kabul edilemez bir şekilde azaltır. Dolayısıyla tutulma hâli devam eden kişiler için ihlali süratle sona erdirebilecek başvuru yolunun varlığı olmazsa olmaz (*conditio sine qua non*) niteliktedir (bazı değişikliklerle birlikte bkz. *K.A.*, §§ 71-73). Bununla birlikte kişinin ihlal iddialarına konu yerden ayrılmış olması durumunda *tutma hâli* de sona ereceğinden tutulmadan kaynaklanan ihlalin devam ettiğinden söz edilemez. Ayrıca geri gönderme merkezinden ayrılarak hürriyetine kavuşan kişinin tutulma koşullarının geleceğe yönelik olarak düzeltilmesini istemesinde hukuki yararı bulunmamaktadır. Bu itibarla geri gönderme merkezinden salıverilen yabancılar yönünden artık mevcut ihlali önleyici ve tutulma koşullarının geleceğe yönelik olarak düzeltilmesini temin edici hukuk yollarına başvurulması anlamını yitirmekte, uğranılan zararları tazmin edici mekanizmaların varlığı yeterli hâle gelmektedir. Dolayısıyla bireysel başvuru tarihinden önce geri gönderme merkezinden salıverilenlerin ayrıldıkları tarihe kadar maruz kaldıkları tutulma koşullarına ilişkin şikâyetleri bakımından etkili hukuk mekanizmasının tazminat yolu (tam yargı davası yolu) olduğu söylenebilir (*B.T.* [GK], B. No: 2014/15769, 30/11/2017, § 49).

51. Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrası ile 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 45. maddesinin (2) numaralı fıkrasında, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunulabilmesi için ihlale neden olduğu iddia edilen işlem veya eyleme karşı idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının tüketilmiş olması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla geri gönderme merkezindeki tutulma koşullarının Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasını ihlal ettiği iddiasıyla tutulma koşulları devam ederken yapılan başvurularda sözü edilen koşulların ilk elden Anayasa Mahkemesince incelenmesi, bireysel başvurunun ikincilliği ilkesi ile bağdaşmadığı

gibi bireysel başvuru yolunun amacıyla bağdaşmamaktadır (makul sürede yargılanma hakkı yönünden yapılan aynı yöndeki değerlendirme için bkz. *Nevriye Kuruç* [GK], B. No: 2021/58970, 5/7/2022, § 87).

ii. İlkelerin Olaya Uygulanması

52. Şikâyet ettiği tutulma koşullarının düzeltilmesini sağlamak için başvurabileceği adli veya idari bir yol bulunmadığını iddia eden başvuru, gerek bireysel başvurunun gerek incelemenin yapıldığı tarihte Şanlıurfa Geri Gönderme Merkezinde tutulmaktadır. Bu bakımdan somut olayda başvuru için önemli ve vazgeçilmez olan başvuru yolu; tutulma koşullarının düzeltilmesini, iyileştirilmesini sağlayabilecek olandır.

53. *K.A.* kararında da ifade edildiği gibi 6458 sayılı Kanun'da geri gönderme merkezlerindeki tutulma koşullarını, bu koşulların denetimini ve gözden geçirilmesini, herhangi bir aykırılık tespiti durumunda koşulların düzeltilmesini veya tutulmanın sonlandırmasını düzenleyen bir hükme yer verilmemiştir. Yargısal bir başvuru yolu olarak öngörülen sulh ceza hâkimliklerine başvuru yolu da idari gözetim kararının hukukiliğinin incelenmesine yönelik bir yoldur (anılan kararda bkz. § 77). Nitekim başvuruya konu olayda Hâkimlik, başvuru tutulma koşullarına ilişkin şikâyetlerine rağmen sadece idari gözetim kararının hukukiliği yönünden bir değerlendirme yapmıştır (bkz. § 11).

54. Yönetmelik'in "*Merkezlerin denetimi*" başlıklı 16. maddesinde denetlemeyle ilgili bazı hususlara yer verilse de sözü edilen madde tutulma koşullarıyla ilgili bir şikâyet söz konusu olduğunda şikâyetin hangi makam tarafından hangi usule göre inceleneceği ve şayet tutulma koşullarının ulusal ve uluslararası ölçütlere uygun olmadığının tespit edilmesi hâlinde bu koşulların nasıl düzeltilceği konusunda bir düzenleme içermemektedir (bkz. § 21).

55. Mevcut koşullar altında Anayasa Mahkemesi -*K.A.* kararında olduğu gibi- sınır dışı edilmek amacıyla idari gözetim altında tutulan başvuru açısından etkili idari ve yargısal bir başvuru yolunun bulunmadığı kanaatine ulaşmıştır.

56. Geri gönderme merkezlerindeki tutulma koşullarının düzeltilmesini ve iyileştirilmesini sağlayabilecek idari ve yargısal başvuru yolu bulunmadığına yönelik tespit, başvuru tarihi itibarıyla geri gönderme merkezinde tutulan ancak başvuru sürecinde serbest bırakılan kişiler açısından da geçerlidir zira bireysel başvurunun amacı aynı zamanda devam eden veya güncelliğini koruyan müdahalelere karşı kişilere etkili koruma sağlamaktır. Aksi takdirde başvuru tarihinde idari gözetim altında bulunan kişinin inceleme tarihinden önce serbest bırakılması gerekçe gösterilerek tazminat yoluna yönlendirilmesi, ciddi ve güncel hak ihlallerinin zımnen meşrulaştırılması sonucunu doğurur.

57. Açıklanan gerekçelerle tutulma koşulları yönünden Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde teminat altına alınan etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

B. Sınır Dışı Etme Kararı Yönünden Kötü Muamele Yasağının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları

58. Başvurucu; Türkiye'ye gelmeden önce yaşadığı Kerkük'te birçok farklı etnik gruptan insan yaşadığını ve bölgede Şii mezhepçiliğini önceleyen Haşdi Şabi örgütünün hüküm sürdüğünü belirterek ülkesine sınır dışı edilmesi durumunda işkenceye uğrayacağını, müebbet hapis cezasıyla cezalandırılacağını hatta infaz edilmesinin gündeme geleceğini ileri sürmüştür. Başvurucuya göre yaşam hakkı ihlal edilmiştir.

2. Değerlendirme

59. Başvurucunun iddialarının kötü muamele yasağı kapsamında incelenmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

60. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru, iddia edilen hak ihlallerinin idari ve yargısal makamlarca düzeltilmemesi hâlinde başvurulabilecek ikincil nitelikte bir yoldur. Bireysel başvuru yolunun bu niteliği gereği başvuru; Anayasa Mahkemesi önüne getirdiklerini şikâyetlerini öncelikle ve süresinde yetkili idari ve yargısal mercilere usulüne uygun olarak iletmeli, sahip oldukları bilgi ve kanıtları zamanında bu makamlara sunmalı, ayrıca dava ve başvurularını takip etmek için gerekli özeni göstermelidir (*Ayşe Zıraman ve Cennet Yeşilyurt* [2. B.], B. No: 2012/403, 26/3/2013, § 17).

61. Başvuru formunun ekindeki belgelerden başvuru hakkında verilen sınır dışı etme kararına karşı iptal davası açıldığı görülmüştür. Ne var ki 6458 sayılı Kanun'un 53. maddesinin (3) numaralı fıkrasına göre sınır dışı etme işleminin yerine getirilmesini durduran söz konusu davanın sonuçlanıp sonuçlanmadığıyla ilgili olarak bir bilgi başvuru dosyasına sunulmamıştır. Bu nedenle başvuru hukuk sisteminde mevcut etkili bir yargısal yolu tüketmeden bireysel başvuru yaptığı sonucuna varılmıştır.

62. Açıklanan gerekçelerle sınır dışı etme kararı yönünden kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin *başvuru yollarının tüketilmemesi* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

C. Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları

63. Başvurucu; hakkında verilen idari gözetim kararının hukuki dayanaktan yoksun olduğunu, yakalandığı andan itibaren ne için tutulduğunu bilmediğini, yakalandıktan sonra götürüldüğü karakolda üç dört saat tutulduğunu, sonrasında anlamadığı bir şekilde sınır dışı etme ve idari gözetim kararları alındığını iddia etmiştir. Başvurucu ayrıca söz konusu işlemler sırasında kendisine tercüman desteği sağlanmadığını, okur yazar olmaması nedeniyle tebliğ edilmek istenen belgeleri anlayamadığını, dolayısıyla işlemlerden haberdar edilmediğini, tüm itirazlarına rağmen idari gözetim sonlandırılmadığından başvurabileceği etkili bir yolun da bulunmadığını ileri sürmüştür.

2. Değerlendirme

64. Anayasa'nın 16. maddesi şöyledir:

"Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir."

65. Anayasa'nın 19. maddesinin birinci, ikinci ve dördüncü fıkralarının ilgili kısmı şöyledir:

"Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

... usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

...

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılincaya kadar bildirilir."

66. Başvurucunun kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddialarının yakalanıp idari gözetim altına alınmasının hukuki olmadığına ve tutma sebebinin kendisine bildirilmediğine yönelik olduğu değerlendirilmiştir. Bu nedenle ilk iddia Anayasa'nın 19. maddesinin ikinci fıkrası, ikinci iddia ise aynı maddenin dördüncü fıkrası kapsamında incelenmiştir.

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

67. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Esas Yönünden

i. **Yakalama ve İdari Gözetim Altında Tutmanın Hukuki Olmadığına İlişkin İddia Yönünden**

(1) Genel İlkeler

68. Genel ilkeler için bkz. *Şekip Karkur*, §§ 45-58.

(2) İlkelerin Olaya Uygulanması

69. Düzensiz göçle mücadele için 20/1/2025 tarihinde jandarma tarafından Mardin'de önleyici kolluk faaliyeti kapsamında yapılan kimlik kontrolü sonucunda hakkındaki G-87 kodu nedeniyle arandığı anlaşılan başvuru, saat 13.30 sıralarında yakalanmıştır. Jandarma INTERPOL sorgusu için Mardin Emniyet Müdürlüğü'nün ilgili

birimiyle yazışma yapmış, verilen cevapta “*Bu şahıs ile ilgili olarak İnterpol-Europol Daire Başkanlığı ... nolu telefonlarla irtibat kurunuz.*” uyarısı yer alınca uyarıda belirtilen telefon numarası aranmış ve isim benzerliği nedeniyle sistemin uyarı verdiği, başvuru ile ilgili olarak bir kaydın bulunmadığı öğrenilmiştir. Dolayısıyla başvuru, kolluk görevlilerince 6458 sayılı Kanun’un 54. maddesi kapsamında olduğu değerlendirilerek aynı Kanun’un 57. maddesine göre yakalanıp tutulmuştur. Sonrasında başvuru, Mardin Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğüne teslim edilmiştir. Aynı gün başvuru kamu düzeni açısından tehdit oluşturduğu değerlendirilerek hakkında 6458 sayılı Kanun’un 54. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (d) bendi uyarınca sınır dışı etme kararı alınmış ve Kanun’un 57. maddesinin (2) numaralı fıkrasına dayanarak başvuru idari gözetim altına alınmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda başvuru yakalanıp tutulmasının, idari gözetim altına alınmasının ve idari gözetimin devamına ilişkin işlemlerin kanuni dayanağının bulunduğu açıktır.

70. Anayasa’nın 16. maddesi uyarınca, yabancıların kişi özgürlüğüne yönelik sınırlamaların milletlerarası hukuka uygun olarak gerçekleştirilmesi gerekir. Türkiye’nin taraf olduğu Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin 9. maddesi ile AIHS’in 5. maddesi, sınır dışı ya da iade işlemi nedeniyle yabancının kanuna uygun olarak yakalanması veya tutulmasına cevaz vermektedir. Dolayısıyla başvuru tutulmasının milletlerarası hukuka uygun olmadığı yönünde bir tespate varılmamıştır. Ayrıca başvuru bu yönde bir iddiası da bulunmamaktadır.

71. Anayasa’nın 19. maddesinin ikinci fıkrası gereği, hakkında sınır dışı etme ya da geri verme kararı bulunan kişilerin tutulması mümkündür. Aynı şekilde 6458 sayılı Kanun’un 54. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (d) bendinde “*kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar*” hakkında sınır dışı kararı alınabileceği, 57. maddesinin (2) numaralı fıkrasında ise bu kişiler hakkında idari gözetim tedbiri uygulanabileceği düzenlenmiştir. Somut olayda da başvuru hakkında kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturduğu gerekçesiyle sınır dışı etme kararı ile idari gözetim kararı alınmıştır. İdari gözetim kararının devamı yönünde tesis edilen karara karşı yapılan itirazı inceleyen Hâkimlik tarafından verilen kararda başvuru hakkında tesis edilen idari işlemlerin dayanağının 6458 sayılı Kanun hükümleri olduğu, bu işlemlerin iptaline dair herhangi bir mahkeme kararı sunulmadığı ve başvuru idari gözetim altında tutulmasının hukuka aykırı olmadığı ifade edilmiştir (bkz. § 11). Bu kapsamda başvuru hakkında uygulanan idari gözetim tedbirinin sınır dışı işlemiyle doğrudan bağlantılı olduğu ve kamu düzeninin korunması amacını taşıdığı değerlendirilmiştir. Bu itibarla başvuru kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına yapılan müdahalenin meşru bir amaca dayandığı sonucuna ulaşılmıştır.

72. Müdahalenin kanuni dayanağı ve meşru amaca dayandığı belirlendikten sonra, idari gözetim tedbirinin Anayasa’nın 13. ve 19. maddeleri kapsamında ölçülülüğünün değerlendirilmesi gerekmektedir.

73. Yapılacak değerlendirmede ele alınması gereken ilk husus sınır dışı etme işleminin özenle yürütülüp yürütülmediğidir. Somut olayda başvuru, hakkında verilen sınır dışı etme kararına karşı iptal davası açmıştır (bkz. § 61). Bununla birlikte bu davayla ilgili belgeler başvuru dosyasına sunulmamıştır. Bu nedenle başvuru sınır dışı edilmesi sürecinde özensiz davranıldığı sonucuna varılamamıştır.

74. Tutulmanın ölçülülüğünün değerlendirilmesinde başvurucuya idari gözetim kararının keyfiliğine karşı usul güvencelerinin sağlanıp sağlanmadığının da belirlenmesi gerekir.

75. 6458 sayılı Kanun'un 57. maddesinde idari gözetim altında tutulma bakımından 6 aylık azami bir süre belirlenmiştir. Dolayısıyla sınır dışı işlemleri bitmese de -sınır dışı etme işlemlerinin yabancının iş birliği yapmaması veya ülkesiyle ilgili olarak doğru bilgi ya da belgeleri vermemesi nedeniyle tamamlanamaması hâli hariç olmak kaydıyla- 6 ayın sonunda kişinin serbest bırakılması gerekecektir. Böylelikle sınır dışı etme sürecinin uzaması dolayısıyla kişilerin aşırı bir şekilde/sürede hürriyetlerinden yoksun bırakılmalarının önüne geçilmek istenmiştir. Ayrıca aynı hukuki düzenlemeye göre idari gözetimin devamında bir zaruretin olup olmadığının valilikler tarafından her ay düzenli olarak değerlendirilmesi koşulu getirilmiştir. Bu değerlendirme için bir aylık (otuz günlük) sürenin beklenmesine de gerek yoktur. Buna göre idari gözetimin devamında zaruret görülmeyen yabancılar için idari gözetim derhâl sonlandırılır. Yine idari gözetime alternatif olarak temel hak ve özgürlükleri daha sınırlı şekilde etkileyen tedbirlerin (belli bir adreste ikamet etme, belirlenecek şekil ve sürelerde bildirimde bulunma, teminat, elektronik izleme gibi) uygulanması mümkün kılınmıştır. Öte yandan idari gözetim kararının, idari gözetim süresinin uzatılmasına ilişkin kararların ve her ay düzenli olarak yapılan değerlendirmeye ilişkin sonuçların gerekçesiyle birlikte yabancıya, yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilmesi gerekmektedir. Son olarak idari gözetim altına alınan kişi, yasal temsilcisi ya da avukatı idari gözetim kararına karşı sulh ceza hâkimine başvurabilir. Sulh ceza hâkimi incelemeyi beş gün içinde sonuçlandırmak zorundadır ve sulh ceza hâkiminin vereceği karar kesindir. İdari gözetim altında tutulan kişi, idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla yeniden sulh ceza hâkimine başvurabilir. İdari gözetim işlemine karşı yargı yoluna başvuranlardan, avukatlık ücretlerini karşılama imkânı bulunmayanlara, talepleri hâlinde avukatlık hizmeti de sağlanmaktadır.

76. Başvurucu, idari gözetim kararının devamı yönünde tesis edilen karara karşı sulh ceza hâkimliği nezdinde itiraz yoluna başvurmuştur. Başvurucunun itirazı Hâkimlikçe özellikle başvuru hakkında verilen sınır dışı etme kararının iptal edildiğine ilişkin bir belgenin sunulmadığı ve başvuru hakkında Mardin Cumhuriyet Başsavcılığınca silahlı terör örgütüne üye olma suçundan soruşturma yürütüldüğü gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu sebeple başvurucuya idari gözetimin keyfiliğine karşı usul güvencelerinin sağlandığı değerlendirilmiştir.

77. Yetkili makamlarca idari gözetimin ulaşılmak istenen hedefle orantılı olup olmadığının, bu bağlamda gözetim altına almanın alternatifi olacak daha az kısıtlayıcı tedbirlerin uygulanması ile sınır dışı edilmenin başarıyla uygulanıp uygulanamayacağının değerlendirilmesine gelince başvuru, özel bir savunmasızlık durumunda olması nedeniyle hakkında idari gözetime alternatif tedbirlerin öngörülmesini gerektiren kişilerden değildir. Başvurucunun tıbbi tedaviye erişimi olmadığına ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğuna ve buna rağmen bu desteğin sağlanmadığına ilişkin iddiası da yoktur. Bu koşullar altında başvuru hakkında uygulanan idari gözetim kararının orantılı olmadığı söylenemez.

78. Başvurucu; bireysel başvuruda bulunduktan sonraki süreçte idari gözetimin devamında zaruret olup olmadığının denetlenip denetlenmediği, idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği hususunda herhangi bir iddia ileri sürmemiştir. Dolayısıyla bu usul güvenceleri yönünden bir değerlendirme yapılmamıştır.

79. Açıklanan gerekçelerle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının Anayasa'nın 19. maddesinin ikinci fıkrası yönünden ihlal edilmediğine karar verilmesi gerekir.

ii. Tutma Sebebinin Bildirilmediğine İlişkin İddia Yönünden

(1) Genel İlkeler

80. Anayasa'nın 19. maddesinin dördüncü fıkrası, yakalanan veya tutuklanan kimseye yakalama veya tutuklama sebeplerinin ve haklarındaki iddiaların hemen yazılı olarak bildirilmesini, yazılı bildirimin mümkün olmaması hâlinde sözlü olarak derhâl, toplu suçlarda ise en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilmesini öngörmektedir. Bu düzenleme usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması yönünden de geçerlidir.

81. Kişinin yakalanmasına ve tutulmasına esas hukuki ve maddi gerekçelerin teknik olmayan basit ve kolaylıkla anlaşılır bir dilde açıklanması, hürriyeti kısıtlanan kişinin uygun gördüğü takdirde Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrası uyarınca kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın hukuka aykırılığı hâlinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurabilmesine imkân sağlayacaktır. Bu yönüyle Anayasa'nın 19. maddesinin dördüncü fıkrasındaki bilgilendirilme hakkı, bu madde kapsamında sağlanan diğer güvencelerin bir nevi taşıyıcısı mahiyetindedir. İletilen bilginin içeriğinin ve bilgilendirmenin derhâl yapılıp yapılmadığının her somut olayın özel koşullarına göre değerlendirilmesi gerekir (*Mehmet Fatih Yiğit ve diğerleri* [1. B.], B. No: 2014/16838, 9/9/2015, § 58; *A.V. ve diğerleri* [1. B.], B. No: 2013/1649, 20/1/2016, § 137).

(2) İlkelerin Olaya Uygulanması

82. Dosya kapsamındaki bilgi ve belgelerden 20/1/2025 tarihli idari gözetim kararının anladığı dilde yalnızca yazılı şekilde, 21/1/2025 tarihli idari gözetimin devamı kararının ise hem anladığı dilde yazılı hem de tercüman aracılığıyla sözlü olarak başvurucuya bildirildiği, başvurucunun her iki tebligat evrakını da imzalamaktan imtina ettiği görülmüştür (bkz. §§ 8, 9). Her ne kadar 20/1/2025 tarihli karar tercüman vasıtasıyla tebliğ edilmemiş ise de başvurucunun karardan haberdar olduğu, niçetim başvurucunun avukatı aracılığıyla Hâkimliğe başvurarak itirazda bulunduğu ve bu itirazın esasa girilerek değerlendirildiği anlaşılmıştır (bkz. §§ 10, 11). Dolayısıyla tutma nedeninin başvurucuya bildirildiği sonucuna varılmıştır.

83. Açıklanan gerekçelerle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının Anayasa'nın 19. maddesinin dördüncü fıkrası yönünden ihlal edilmediğine karar verilmesi gerekir.

VI. GİDERİM

A. Genel İlkeler

84. 6216 sayılı Kanun'un "*Kararlar*" başlıklı 50. maddesinin (1) ve (2) numaralı fıkraları şöyledir:

“(1) Esas inceleme sonunda, başvurunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir. Ancak yerindelik denetimi yapılamaz, idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez.

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvuru lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir.”

85. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün (İçtüzük) “Pilot karar usulü” başlıklı 75. maddesi şöyledir:

“(1) Bölümler, bir başvurunun yapısal bir sorundan kaynaklandığını ve bu sorunun başka başvurulara da yol açtığını tespit etmeleri ya da bu durumun yeni başvurulara yol açacağını öngörmeleri hâlinde, pilot karar usulünü uygulayabilirler. Bu usulde, konuya ilişkin Bölüm tarafından pilot bir karar verilir. Benzer nitelikteki başvurular idari mercilerce bu ilkeler çerçevesinde çözülür; çözülmediği takdirde Mahkeme tarafından topluca görölerek karara bağlanır.

(2) Bölüm, pilot karar usulünü resen, Adalet Bakanlığının ya da başvurunun istemi üzerine başlatabilir.

(3) Pilot karar uygulaması için seçilen başvuru, gündemin öncelikli işleri arasında sayılır.

(4) Bölüm pilot kararında, tespit ettiği yapısal sorunu ve bunun çözümü için alınması gereken tedbirleri belirtir.

(5) Bölüm pilot kararla birlikte, bu karara konu yapısal soruna ilişkin benzer başvuruların incelenmesini erteleyebilir. İlgililer erteleme kararı hakkında bilgilendirilirler. Bölüm, gerekli gördüğü takdirde ertelediği başvuruları gündeme alarak karara bağlayabilir.”

86. Anayasa Mahkemesinin Mehmet Doğan ([GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018) kararında ihlal sonucuna varıldığında ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağı hususunda genel ilkeler belirlenmiştir. Anayasa Mahkemesi diğer bir kararında ise bu ilkelerle birlikte ihlal kararının yerine getirilmemesinin sonuçlarına da değinmiş ve bu durumun ihlalin devamı anlamına geleceği gibi ilgili hakkın ikinci kez ihlal edilmesiyle sonuçlanacağına işaret etmiştir (Aligül Alkaya ve diğerleri (2) [1. B.], B. No: 2016/12506, 7/11/2019).

87. Bireysel başvuru kapsamında bir temel hakkın ihlal edildiğine karar verildiği takdirde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırıldığından söz edilebilmesi için temel kural, mümkün olduğunca eski hâle getirmenin yani ihlalden önceki duruma dönülmesinin sağlanmasıdır. Bunun için ise öncelikle ihlalin kaynağı belirlenerek devam eden ihlalin durdurulması, ihlale neden olan karar veya işlemin ve bunların yol açtığı sonuçların ortadan kaldırılması, varsa ihlalin sebep olduğu maddi ve manevi zararların giderilmesi, ayrıca bu bağlamda uygun görülen diğer tedbirlerin alınması gerekir (Mehmet Doğan, §§ 55, 57).

88. İhlal, Anayasa Mahkemesine başvuru yapmadan önce başvuru yapılabilecek idari veya yargısal başvuru yoluna ilişkin kanun hükmünün bulunmamasından kaynaklanabilir. Bu durumda söz konusu ihlalin bütün sonuçlarıyla giderilebildiğinden söz edilebilmesi ancak ihlale yol açan konuda kanuni düzenleme yapılması veya ilgili hükümlerin yeni ihlallere yol açılmayacak bir şekilde değiştirilmesi ile mümkün olur. Bunun yanında bazı hâllerde sadece kanuni düzenleme yapılması ihlalin tüm sonuçlarının ortadan kaldırılması bakımından yeterli olmayabilir. Bu durumda ise bireysel başvuru kapsamında mağdurların ihlalden kaynaklanan maddi ve manevi zararlarını telafi edici birtakım tedbirlerin alınması da gerekebilir (*Nevriye Kuruç*, § 105).

89. 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesi uyarınca ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasını temin eden yollardan biri de İçtüzük'ün 75. maddesinde öngörülen pilot karar usulünün işletilmesidir. İhlalin yapısal bir sorundan kaynaklandığının tespiti ile bu sorunun başka başvurulara, bir diğer ifadeyle yeni ihlallere sebebiyet verdiğinin anlaşılması veya bu durumun yeni başvurulara sebebiyet verebileceğinin öngörülmesi hâlinde sadece somut olay bakımından alınan bir ihlal kararı temel hak ve özgürlüklere yönelik gerçek bir koruma sağlamaktan uzak kalacaktır (*Y.T. [GK], B. No: 2016/22418, 30/5/2019, § 69*). Böyle bir durumda Anayasa Mahkemesi, resen veya Bakanlığın ya da başvurunun istemi üzerine pilot karar usulünü başlatabilecektir. Pilot karar usulünün başlatılması hâlinde yapısal sorunun tespiti ve bunun çözüm önerilerinin ortaya konulması gerekir (*Y.T., § 70*).

90. Pilot karar usulünün benimsenmesindeki en önemli amaç, benzer başvuruların tamamının ihlalle sonuçlanması yerine ilgili mercilerce çözüme kavuşturulması ve bu suretle ihlalin kaynağının ortadan kaldırılarak yapısal sorunun düzeltilmesinin sağlanmasıdır (*Y.T., § 71*). Bu çerçevede Anayasa Mahkemesi, pilot kararında belirttiği yapısal sorunun ortadan kaldırılması ve benzer başvuruların çözüme kavuşturulması için belirli bir süre öngörüp bu süre zarfında diğer başvuruların incelenmesini erteleyebilir. Bu durumda erteleme kararı hakkında bilgilendirme yapılması gerekir. Öngörülen süre içinde yapısal sorunun ve bu kapsamda kalan şikâyetlerin ilgili mercilerce çözülmemesi hâlinde Anayasa Mahkemesi tarafından benzer nitelikteki başvuruların topluca karara bağlanması mümkündür (*Y.T., § 72*).

B. İlkelerin Olaya Uygulanması

91. Başvurucu; ihlalin tespiti ile lehine manevi tazminat olarak 200.000 TL, maddi tazminat olarak 300.000 TL ödenmesine karar verilmesi talebinde bulunmuştur.

92. İncelenen başvuruda geri gönderme merkezlerindeki tutulma koşullarının Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasını ihlal ettiği iddiasıyla müracaat edilebilecek bir başvuru yolu bulunmadığı, bu konuda kanuni bir düzenlemenin de olmadığı tespit edilmiş ve bu durumun Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde teminat altına alınan etkili başvuru hakkını ihlal ettiği sonucuna varılmıştır.

93. Sınır dışı işlemleri nedeniyle yaşam hakkının ve/veya kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvuruların sayısının artmaya devam ettiği dikkate alındığında sözü edilen işlemler nedeniyle idari gözetim altında tutulan yabancıların geri gönderme merkezlerindeki tutulma koşullarının Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasını ihlal ettiği ve/veya bu koşulların düzeltilmesi için başvurulabilecek idari ve/veya adli bir makam bulunmadığı iddiasıyla yapacakları başvuruların sayısında da artış olacağı açıktır.

94. Anayasa Mahkemesi tarafından mevcut başvuru ve diğer derdest başvurular bakımından yeni ihlal kararları verilmesi benzer başvuruların yapılmasını önlemeyecektir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesine bireysel başvurunun ikincilliği ve hukuk sisteminde düzenlenen başvuru yollarının tüketilmesinden sonra başvurulabilecek bir anayasal başvuru yolu olması da dikkate alınarak geri gönderme merkezlerindeki yetersiz tutulma koşulları nedeniyle ortaya çıkan durumun telafi edilebilmesi için kanuni bir düzenleme ile bu konuda başvurulabilecek bir mercinin oluşturulması gerekir. Önleyici yol bağlamında oluşturulacak başvuru yolu, geri gönderme merkezlerindeki tutulma koşullarının kötü muamele yasağını ihlal edip etmediğini tespit edebilmeli ve şayet ihlal söz konusu ise koşulların düzeltilmesini sağlayabilmelidir. Oluşturulacak yol idari nitelikte olaksa karar verici makam; geri gönderme merkezi yönetiminden bağımsız olmalı, tutulanların şikâyetlerinin incelenmesine etkili katılımını sağlamalı, şikâyetleri makul bir sürat ve özenle incelemeli ve uygulanabilir nitelikte bağlayıcı kararlar alabilmelidir. Ayrıca sözü edilen yol veya sözü edilen yola ilave olarak oluşturulacak telafi edici başka bir yol, ihlalin söz konusu olduğu hâllerde mağdurlara ihlalden doğan maddi ve manevi zararları tazmin imkânı sunmalıdır.

95. Anayasa'nın "Başlangıç" bölümünde, kuvvetler ayrımının devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmediği ancak belli yetki ve görevlerin kullanılmasından ibaret olduğu, erkler arasında medeni bir iş bölümü ve iş birliği ilişkisinin bulunduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen yetki ve görevlerini yerine getirerek geri gönderme merkezlerindeki yetersiz tutulma koşulları nedeniyle kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddiasıyla ilgili olarak başvuru yapılabilecek etkili bir yolun ihdas edilmesi gerektiği tespitini yapmıştır. Dolayısıyla kararın bir örneğinin Anayasa ve Sözleşme'nin ortak koruma alanında yer alan bir temel hak ve hürriyetin ihlaline yol açtığı tespit edilen söz konusu sorunun çözümü için Türkiye Büyük Millet Meclisine de bildirilmesi gerekir. Bu bağlamda İçtüzük'ün 75. maddesinin (5) numaralı fıkrası uyarınca işbu kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihe kadar geri gönderme merkezlerindeki tutulma koşullarının Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasını ihlal ettiği ve/veya bu koşulların düzeltilmesi için başvurulabilecek idari ve/veya adli bir makam bulunmadığı iddiasıyla yapılmış olan başvurular ile bu tarihten sonra kaydedilecek aynı mahiyetteki başvuruların incelenmesinin kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasından itibaren dört ay süreyle ertelenmesine karar verilmesi gerekir.

96. İhlalin tespit edilmesi somut başvuru bağlamında başvurunun ihlalden kaynaklanan mağduriyetini bütünüyle gidermemektedir. Bu nedenle tutulma koşulları yönünden Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde teminat altına alınan etkili başvuru hakkının ihlali nedeniyle başvurucuya tazminat ödenmesi gerekir. İhlalin bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılabilmesi için yalnızca ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında başvurucuya 115.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

97. Anayasa Mahkemesinin maddi tazminata hükmedebilmesi için başvurunun uğradığını iddia ettiği maddi zarar ile tespit edilen ihlal arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Başvurunun bu konuda herhangi bir belge sunmaması nedeniyle maddi tazminat talebinin reddine karar verilmesi gerekir.

VII. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. 1. Tutulma koşulları yönünden kötü muamele yasağıyla bağlantılı etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

2. Sınır dışı etme kararı yönünden kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle* KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

3. Kişi hürriyet ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

B. 1. Tutulma koşulları yönünden Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde teminat altına alınan etkili başvuru hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

2. Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının Anayasa'nın 19. maddesinin ikinci ve dördüncü fıkraları yönünden İHLAL EDİLMEDİĞİNE,

C. İhlalin yapısal sorundan kaynaklandığı anlaşıldığından PİLOT KARAR USULÜNÜN UYGULANMASINA,

D. İhale neden olan sorunun çözümü için durumun Türkiye Büyük Millet Meclisine BİLDİRİLMESİNE,

E. Kararın yayımlandığı tarihe kadar geri gönderme merkezlerindeki tutulma koşullarının Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasını ihlal ettiği ve/veya bu koşulların düzeltilmesi için başvurulabilecek idari ve/veya adli bir makam bulunmadığı iddiasıyla yapılmış olan başvurular ile bu tarihten sonra kaydedilecek aynı konuda yapılan ve karardan sonra yapılacak başvuruların incelenmesinin kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasından itibaren DÖRT AY SÜREYLE ERTELENMESİNE,

F. Kötü muamele yasağıyla bağlantılı etkili başvuru hakkının ihlali nedeniyle başvurucuya net 115.000 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE, tazminata ilişkin diğer taleplerin REDDİNE,

G. 30.000 TL vekâlet ücretinden oluşan yargılama giderinin başvurucuya ÖDENMESİNE,

H. Ödemelerin kararın tebliğini takiben başvurusunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

İ. Kararın bir örneğinin İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığına GÖNDERİLMESİNE,

J. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 8/7/2025 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.